

Soósné dr. Faragó Magdolna
dalgyűjteménye

II.

„Ó, JERTEK, ÉNEKELJÜNK...”

60 TÖBBSZÓLAMÚ ÉNEK

II/A: Kánonok (szolmizálva, ritmussal)

II/B: Kórusművek (szövegek, néhány kotta)

II/C: Kottaolvasás (4 lecke távoktatásos formában)



II/A

„Ó, JERTEK, ÉNEKELJUNK KÁNONT”

32 KÁNON

szolmizációs dallamleírással

A Faragó Családi Zenei Tábor résztvevői számára

2012-ben gyűjtöttem össze. Többségét gyerekkori énekkari emlékeimből merítettem, így ezeket a táborozó testvéreim is tanulták hajdan, s így otthon is gyakran énekeltük. Ezért hálából e gyűjteményt Zalatnay Edit néni péceli énektanárunk emlékének ajánlom.



6

A dallamot szolmizálva írtam le.

Az alsó hangokat aláhúzással, a felsőket aposztroffal (') jelöltem.

Az ütemvonalak jele: /, a kánonba a következő szólam belépésének helye: //.

A ritmust az alábbi jelek mutatják: a nyolcadokat (ti-tiket) a kötőjel jelzi (pl. szó-lá), a fél hang (2/4) hosszúságot a dupla magánhangzó (szóó), a nyújtott ritmust a pont (lá.-ti), a negyed szünetet a Z, a nyolcadot a z. A tizenhatodokat kisebb betűkkel írtam.

1. A duda, pikula, csimpolya szól

1// A duda, / pikula, / csimpolya / szól.

$\frac{3}{4}$ dó mi re / dó mi re / dó mi re / dóóó

2// Van zenebona, / zsong a muzsika, / zeng a hegy a- / lól, heje-huja,
mi szo-mi fá-re / mi szo-mi fá-re / mi szo fá-re / mi szo-mi fá-re

3// Mulassunk, / mulassunk, / mulassunk / jól!
szó szó ti / dó szó ti / dó szó ti / doóó!

2. A nap leszáll

1// A / nap le- 2// száll, az 3// ég -ből hull a / har-mat-ár, a
4/4 mi / doo' ti // láá Z mi // mi' re' dó ti / dó' ti lá szí

rét vi - rá - ga / kely-het tár, az / éj- szaka csend-je / vár. (A...)
lá ti dó' re' / dó' re' mi' mi' / mi' fá'-re' dó' ti / lááá (mi...)

3. Csengettyű csendül (Cherubini)

1// Csengettyű csendül, / víg zene zendül, / legény a lánnyal / körtáncba lendül,
6/4 do'-do'-do' szo-o-szo /szo-szo-szo szo-o-mi / do'-mi'-do' szo-o-szo /szo-szo-szo szo-o-mi

Gyöngykoszorúba / pörögve, sűrögve, / forogva, dalolva / szép a tánc!
do'-do'-do do'-o-di' / ré'-ti-do' ré'-ti-do' / ré'-ti-do' mi'-do'-szo /szo-o fá müü

2// Csengettyű csendül, / víg zene zendül, / legény a lánnyal / körtáncba lendül,
do-do-do mi-i dó /szo-fa-re mi-i do /do-do-do mi-i dó /szo-fa-re mi-i do

Gyöngykoszorúba / pörögve, sűrögve, / forogva, dalolva / szép a tánc!
do-re-mi fá-á mi / fá-re-mi fá-re-mi / fá-re-mi szo-mi-mi / mi-i-re dooo

3// Csengettyű csendül, / víg zene zendül, / legény a lánnyal / körtáncba lendül,
mi-mi-mi szo-o-mi /szo-lá-ti do'-o'-szo / mi-mi-mi szo-o-mi /szo-lát-ti do'-o' szó

Gyöngykoszorúba / pörögve, sűrögve, / forogva, dalolva / szép a tánc!
mi-fá-szo lá-á-lá / lá-szo-szo lá-szo-szo / lá-szo-szo szo-szo-szo /szo-o-szo szooo

4. Erdő mélyén

1// Erdő mélyén / esti-i csendben
4/4 dó re szó dó / szó lá-fá szó dó

2// Hallod a csalogány / ééé-des da-alát,
mi' mi'-mi' szo'-fá' fá' / re'. -re' fá'-mi' mi'

3// Szívedbe ze-engi / bána-a- tát,
dó' do'-do' mi'-re' re / ti ti-re' doo'

4// Hallod a csalogány / é-édes da-alát,
dó' do'-do' mi'-re' re' / ti. - ti re'-do'do'

5// Szívedbe ze-engi / bána-a -tát.
mi mi-mi re-fá lá / szó szó-fá mü

5. Este van, nyúlik az árny

1// Este van nyúú - / -úlik az árny.

4/4 lá dó-lá fáá - / - á mi-re dóó

2// Gyúlnak a tünde csilla- / -gok, szeretet száll a földre,

lá lá -lá szi-szi szi-szi / lá -mi mi-mi mi-mi re-dó

3// Béke borul rám , boldogan / alha - took.

ti-ti ti-ti dó - lá lá-lá / re. -re mü

6. Ébred már a Hajnal-tündér

1// Ébred már a / Hajnal-tündér, / csengő hangja / víg kaca-gás,

4/4 do do re re / mi mi fá fá / szó dó' szó mi / re dó-re mü

2// Csengő hangja / ha-ha-ha-ha ha-ha-ha-ha / Hajnal-tündér / ébred már!

mi mi fá fá / szo-szo-szo-szo szo-fá-mi-re / dó szó mi dó / szo szo dóó

3// Ha-ha-ha-ha ha-ha-ha-ha / ha-ha-ha-ha ha-ha-ha-ha

szo-szo-szo-szo szo-fá-mi-re / do-do-do-do re-re-re-re

ha-ha-ha-ha ha-ha-ha-ha / ha-ha-ha-ha ha!

mi-mi-mi-mi szo-szo-szo-szo / szo-fá-mi-re dóó

7. Ég a város

Ég a város, / ég a ház is, 2// nem is egy ház, / hanem száz is!

³/₄ szo.-szo dó dó / szo-szo dó dó // dó-re mi mi / re-do mi mi

3// Tűz-tűz! / Tűz-tűz! 4// Jaj de messze / a ka - nális!

szo szóó / szo szóó // szó.-fá mi mi / szo-fá mi mi

8. Éljen soká!

1// Éljen so - ká, 2// éljen so - ká, 3// éljen so - ká 4// számos éven át!

4/4 szó mi.-fá szóó // szó dó'.-re' mü' // mi' fá'.-mi' ree' // szó.-dó' mi'.-re' dóó'

9. Glória szálljon a mennybe fel

1// Glória szálljon a / mennybe fel, 2// Jöjjön a földre a / bé -é- ke, és az

4/4 szo lá-ti dó ti-dó / re szo mü // fá mi-re mi re-do / dó ti dó dó-lá

3// emberi szívbe a / jó- aka -rat. Bé-4// -é- é-é- ke, bé- / -é -é -ke!

szo szo-szo dó re-mi / fá szo-szo dó dó. - // -ti dó-re dó szo / lá. -szo szoó

10. Ha-ha-ha, ha-ha-ha, ha-ha-ha

1// Ha-ha -ha, 2// ha-ha-ha, 3// ha-ha-ha, 4// énekünket 5// visszhangozza 6// az Echo.
2/4 szo-szo szo // mi-mi mi // do-do do //szo-mi do-szo //mi-szo do-mi // do-szo mi

3//Taarkaa rééteen / tááncraa kelni / éé-nee -kelni / jaj, dee jó / (Ha-ha-ha..
do-re-mi-fá szo-lá-szo-lá / szo-fá-mi-re do-do / mi-re-do-re mi-do / szo-lá-ti do (szo-szo-sz

11. Ha vándorúton járok

1 // Ha / vándorúton / járok, meg- / töltöm jól a / zsákom, meg- /
4/4 ZZZ szo / dó.-dó szo.-szo / lá láá mi / fá.-re szo.-ti / do dó Z szo

töl-töm, meg- / töltöm jól a / zsákom. Ha
dóó mi mi / fá.-re szo.-szo / szoó dó szo

2// húzza - vonja / vállam a / pú-upo-os úti / zsá-á-á-á -ák, / zsá-á-á-á-ák, a
mi .-fá mi. -re/ re do Z do / re-mi fá-re dó ti / dó-ti dó-re mi Z / dó-ti dó-re mi mi

pú-u-po-os úti / zsák. Hát
mi-re fá-re dó ti / dóó Z szo

3 // átrakom ha- / samba az / e-e -le-e- mőzsi- / á-á-á-á át, / á-á-á-á át, az
szo -lá szó.-fá / fá mi Z mi / fá-szo lá-fá mi re / mi-re mi-fá szóó / mi-re mi-fá szó szó

e-e -le-e- mőzsi- / át. (Ha..
szo-fá lá-fá mi re / dóó Z (szo..

12. János bácsi a csatában

1.vsz. 1// János bácsi a csa- / tá- -á -ban, 2// János bácsi a csa- / tá-á - ban,
4/4 szo.-fá mi-szó dó'-re' / mi.'-re doo // lá.-ti do'-ti do'-lá / szo.-fá mii

3// János bácsi a csa- /tá- -á -ban ele- 4//-sett egy fű- szál- /ban.
szo.-fá mi-szó do'-re' / mi.'-re' do' do'-do' // re' re' do' ti /doooo'

2. vsz. Arra ment egy indi- /á- nus, / Arra ment egy indi- /á- nus,
Arra ment egy indi- /á- nus, és szí-/ vé- be lánd- zsát /szúrt.

3. vsz. János bácsi testét /kukacok e- szik, /János bácsi testét /kukacok e-szik,
János bácsi testét /kukacok eszik, és az /egyik így ki- /ált:

4. vsz. Jaj, de büdös ez a /Já- nos, /Jaj, de büdös ez a /János,
Jaj, de büdös ez a /Já- nos, hisz ez /mócsing, semmi /más.

13. Jár a toronyóra

1 // Jár a toronyóra, / tik tak tik tak,
4/4 dó dó do-do do-do / mi do mi do

2// Jár a falióra, / tik-tak, tik-tak, tik-tak, tik-tak,
mi mi mi-mi mi-mi / szo-szo mi-mi szo-szo mi-mi

3// A zseb-óra ezt kattogja: / tikitaki, tikitaki, tikitaki, tikk.
szo-szo szo-szo szo-szo szo-szo / dodo'-dodo' dodo'-dodo' dodo'-dodo' do'

14. Jertek, jertek, járjunk táncot

1// Jer - tek, 2// jer - tek, 3// jáá - ár - junk 4// táncot,
3/4 szóó fá // mi re // dó-ti dó re // mi fá

Szól - jon / ví - gan / éé- é - ne- / -künk!
szóó fá / mi re / dó-ti dó re / dóóó

16. Jézushoz jöjjetek

1 // Jézushoz / jöjjetek, / megfárad- / tak, 2// Igája / néktek is / nyugalmat / ad,
3/4 szó szó szó / szó.-fá mi / fá mi re / mi mi // mi mi mi / mi.-re do / re do ti / dooo

3// Terhe / könnyű, / irgalma / nagy!
doo do / doo do / szo szo szo / dooo

17. Kismadár szállott a házamra

1// Kismadár száál - lott a házamra, / szép mint a csillagos ég!
9/4 mi mi mi szo-fá mi fá szó mi do / do szo do re do re mi

2// Amit csak kért tőlem, meeg-kaap - ta, / és nyuu-galmam eel - ve-szett rég!
do' ti lá ti lá szo szo-lá szo-do mi / szó mi-szo mi-do szo-szo szo ti dooo

2.vsz. Kezemből ee - tettem, itattam, / mégis a tilosba járt.
mi mi mi szo-fá mi fá szó mi do / do szo do re do re mi

Hűtlenül elhagyott, eel – haagyott / s másnaak aa háá - zá - ra szállt!
do' ti lá ti lá szo szo-lá szo-do mi / szó mi-szó mi-do szo-szo szo ti doo

18. Kispiricsi faluvéken folyik el a kanális

1// Kispiricsi faluvéken 2// folyik el a kanális,
4/4 lá-lá ti-lá szó-szó szó-szó // fá-fá szó-fá mi-mi mi

Enyém vagy te, kisangyalom, / ha bánja az anyád is,
lá-lá ti-lá szó-szó szó-szó / fá-fá szó-fá mi-mi mi

Cin, cin, cillárom, / de beteg a virágom,
re re dó-dó dó / lá-lá szó-fá mi-mi mi

Cin, cin, cillárom / de beteg a virágom!
re re dó-dó dó / szó-szó lá-szó lá-lá lá

2. vsz.: Mind megitták a pálinkát / nem tudtak hazamenni,
Kispiricsi faluvéken / kocsist kellett fogadni,
Cin, cin, cillárom, / de beteg a virágom,
Cin, cin, cillárom, / de beteg a virágom.

19. Künn a fákon újra szól

A kánon egy szólamban kezdődik. Ezt a sort kétszer ismétljük, melyet mindenki énekel, majd a kánon megkezdésekor mindvégig ezt ismétli egy kis csoport (pl. akik nem tanulják meg a kánont).

Egy szólamban: II: Nyár van, / nyár van, ka- / kukk szól / már! :II
6/4 do re / do re. -mi / szó fá / szó Z

1 // Künn a fákon újra szó-ól a 2// víg ka- kukk ma- dár,
4/4 = 12/8 do. -ti lá. -ti do.'-do' ti-lá-szo // mi. -mi fá. -re mi Z

3// Napsugárban úszik minden, 4// száll az illat - ár!
do.-mi re.-fá mi.-mi re.-do // mi. -szo lá. -lá szó Z

5 // Nyár van, nyár!!! 6 // Röpke lepke száll vi- rágra, / Zömmög száz bogár.
do' lá do' Z // szó.-mi fá.-re mi.-szo fá.-mi / do. -mi re. -ti do Z

Lombos ágon csókot vált az / ifjú gerle -pár!
mi.-mi re.-mi szo.-szo lá. -ti / do'. -ti lá. -ti do' Z

Nyár van, nyár van, ka- / kukk szól már a fák közt, ka- / kukk, de szép a nyár!
szo lá szo fá. -mi / do. -mi fá. -re mi fá. -szo / mi. -szo re. -ti do Z

20. Lenn a mély völgy ölén

- 1// Lenn a mély / völgy ö-lén 2// pásztor sípja / szó-ó - lal,
4/4 dó dó ree / mi. -re dóó // mi mi fá fá / szó. -fá mü
- 3// Kék - lő / bér -cek ormán 4// ébre-ed má-ár a-a / haj - nal, ó
dóó' tü / dó'. -ti dó' dó' // dó' ti-lá szó-fá mi-re / dóó dó dó
- 5// Süss ránk / fé- nye-sen 6// szép napsu - / gár!
szóó fáá / mi. -fá szóó // mü' re'.-szó / dóóóó

21. Már ébred a hajnal

- 1// Már / ébred a hajnal, fel / munkára dallal, a
6/4 szo / do do do re szo szo / re re re mi do szo
- 2// har - maa - toos réten víg / pász-toor síp szól, la
szo mi-szo mi-szo fá re fá / fá re-fá re-fá mü szo
- 3// la-la la-la la-la la -al -la / la la-la la-la laa! (Már ...
do'-ti lá-szo fá-mi lá fá re / ti ti-do re-mi doo (szo...

22. Már olvad, ó, a csúnya hó

- 1// Már / olvad, ó, a / csúnya hó, egy / fürge feecske / eerre száll, oly
6/4 szo / dóó re ti szo / dóó re ti szo / szóó mi re fá lá / dó mi re dóó szo
- 2// víg a föld, ru- / hája zöld, és / sok vi- rág ki- / -ááltja már: el-
mü fá ree szo / mü fá ree szo / mü dó láá fá / mi szo fá mü szo
- 3// -tűnt a hó, és / él - ni jó, a / téli szél ha / messze jár! (Már...
szoó szo szoó szo / szoó szo szoó szo / dóó mi fáá re / szoó szo dóó (szo...)

23. Menj, köszöntsd Sárít

- 1// Menj, köszöntsd Sárít, kit 2// szívem úgy áhít, és
6/4 szo. -szo szo do-do-do // re. -re re mi mi mi
- 3// Nyugtasd meg őt, megyek, 4// sejtem, hogy vár itt!
szo szo szo szo. -fá mi // re do ti do do Z

24. Mily szép, ha siklik a gyors szán (Mozart)

1// Mily szép 2// ha sik - lik a 3// gyors szán, 4// mint a tenger, / hullámszik a
4/4 dooo re // mi fá mi re // doo szoo // szo lá szo fá / mi fá mi re

tá -ááj, a / hó -ó lá -á -á -á / -ágyan szááll / hu-u-u -ull ,
do doo' ti / tá lá szo-lá-szo-fá / mi fá ree / dooo ti

cseng a-a cse-e-e-e /-en-gő-ő, szellő / fúj, szeel-lő-ő-ő / fu-új, szellő / fúj.
do re-mi fá-mi fá-re / mi re-do re szo / do szoo ti. -lá-ti / do' mi re re / dooooo

25. Ó, aludj már!

1// Ó, aludj már, az 2// éj cse-endje-e vár, a
4/4 mi re-re do. -szo // szo fá-lá-szo-fá mi. -szo

3// fáradt vi-i-lá-ág el -pi -hen és 4// minde-en szunnyad csendesen,
do'-do' do'-ti-ti-re' szo.-mi szo -szo // szo- mi-do- szo szo szo.-do mi

5// ó, aludj már!
szo lá-ti doo

26. Ó, felvirradt a szép óra /Mozart/

1// Ó, fel -virradt a szép / óra, (a szünetet magunkban így mondjuk: há-négy)
4/4 szo.-szo szo-szo-szo-szo / mi dó Z Z

Könyvek, irkák nyugo- / vóra! (a nyolcad szünet:hp) Éljen a
szo. -szo szo-szo-szo-szo / mi do z -do-do-do

nyááár, (hp) él- jen a / nyáár, (hp) iz-gulni
lááá z -do-do-do / szooo z - mi-mi-mi

sej, haj, nem kell / már, nem rémít bennün -ket a
re lá szó ti / do-do do-do do-do do-do

2// bunda (há négy) / (hp) nyugdíjba vonult a sze-
ti szo Z Z / z - do do-do do-do do-do

kunda, (há négy) / (hp) i-hajja haaj,
ti szo Z Z / z -do do-do mü

(hp) elmúlt a baaaj, / (hp) i-hajja haj, elmúlt a
z -do-do-do fáá / z -do-do-do mi-do do-do

baj, el-múlt a / baj, (hp) immár a
fá fá szo szo /doo z - do- re- mi

3// szép szü-net ö-röme / vár, (hp) kiáltsuk
fá. -re ti-re szo-ti /doo z- do-re-mi

éljen a gyönyörű / nyár a nyáár
fá.-re ti-re szo-ti / do do doo'

(egy) a nyáár, / (egy) az iskolai
Z do doo' / Z mi szo-mi do-tá

nép mind így ki- / -ált, (hár hp) úgy
lá fá mi re /doo Z z -do

4// pezsg a jókedv / mint a gyöngy, (hár hp') a
re. -re fá re do-re mi Z z -do

boldog nyárra / így köszönts: vivát
re. -re fá re / do-re mi szo do

(egy-két) vivát / (egy-két) vivát,
Z Z lá do / Z Z szo do

(egy) búcsúzzunk / háát! (Hár-négy) :II
Z re mi fá / mü Z Z :II

27. Ó, gyönyörű szép titokzatos éj

1 // Ó, gyönyörű szép 2// titokzatos éj!
4/4 do mi-fá szo lá //szo-szo fá-fá mü

Égszemű gyermek, / csöpp ró -zsale -vél!
do mi-fá szo lá / szo-szo fá-fá mü

3 // Kisdedként az édes Úr / jászolában megsimul / Szent karácsony éjjel.
mi-mi re-re szo-szo fá / mi-mi re-re szo-szo fá / mi-mi re-re do do

28. Ó, jertek énekelni

1// Ó, jertek é-ne -kelni / kánont, mert az olyan víg!
4/4 do' ti-ti lá-lá szo-szo / fá-fá mi-do fá-szo do

2// Itt egy másik szólam kezd újra, / nemsokára jó a harmadik.
do-re-mi-fá szo-szo fá-re szo-mi / lá-ti-do'-re' szo-mi' re.'-re' do'

3// Három a tánc, kész a kánon, / fújhat -juk már hajnalig!
mi'-.mi' re-mi. do'.-re' ti-do' / do'-lá szo-do' do'.-ti do'

29. Pál, Kata, Péter, jó reggelt! /Francia kánon/

1// Pál, Kata, Péter, / jó reggelt! 2// Már oda -künn a / nap felkelt,
4/4 do do-re mi do / re ti do Z // mi mi-fá szó mi / fá re mi

3// Szól a kaka- sunk, az a / nagytara -jú, 4// gyere ki a rétre, ku- / ku-ri-kú!!!
szo-szo szo-szo szo lá-szo / fá szo-fá mi // mi-mi mi-mi mi fá-mi / re szó doo

30. Sej, haj, állj elő, szekér!

(Klárka húgom tanította, már felnőtt korunkban Pécelen, mikor a Csúnyába mentünk kirándulni.)

1// Sej, haj, / állj elő sze -kér!
4/4 láá szoo / lá.-lá lá-lá mi

2// Lásd, amott már / felhőt hajt a szél,
lá lá ti ti / do'.-do' do'-do' ti

3// Csűrbe rakd a szé- / nát!
mi'.-mi' mi'-mi' mi' / mi'iii'

31. Te álomszuszék, ébredj!

1// Te / álomszuszék, ébredj, ha- / sadra süt a nap! 2// Nem
4/4 z-szo / do-mi do-mi do do- mi / re-do re-mi do z// -szo

hallod, nem hallod / tán a kakuk -kokat? Ka-
szó mi -do' do'.-szo / szo-fá mi-fá szo-mi z szo

3// -kukk, szól már a / fák a - latt! (Te ...
mi. -szó mi. -szó / szo. -szo do z (szo...

32. Viva, viva la musika!

1// Viva, viva, la / musika, 2// Viva, viva, la / musika,
4/4 szó.-fá mi re-do / ti do ti mi.-fá szo fá-mi / re do ree

3// Viva, la / musika!
do doo fá / szo lá szoo

Magyarul:

1// Énekeld, magyar ifjúság,
2// Néped sok csudaszép dalát,
3// Hadd hallja a világ!!!

II/B

„HÁT ZENGJEN BOLDOG ÉNEKSZÓ!”

28 KÉT- ÉS TÖBBSZÓLAMÚ ÉNEK

szövege, kettőnek a kottája is

(Gyerekkorunkban a családban és az iskolai kórusokban, majd Ágival és Lolával a KI MIT TUD?-on énekeltük, felnőttkorunkban néhányat a nagyobb családi ünnepeken is.)



1. Alszik a hófödte fenyves

(Ezt is Pécelen tanultam, s gimnazista koromban karácsonyra megtanítottam a cinkotai kollégiumban lakó állami gondozott kisgyerekeknek. Később egy munkahelyi Mikulás-ünnepségen a szülőknek is.)

Alszik a hófödte fenyves, mély csend a dombon, a halmon,
Szél dúdol álmához nótát, ábrándos, lágy hárfahangon.

Ág vége szikrázva csillog, köd bontja tündéri fáylát,
Ünnepre készül az erdő, suttogva állnak a szálfák.

Álmodj, te hófödte fenyves, álmodj, te hólepte táj,
Jön majd, és ébreszt a napfény, tűnik a tél, olvad már.

2. Aludj, aludj, édes kedves gyermek

Aludj, aludj, édes kedves gyermek,
Anyád keze ringat csendesen.
Enyhe álmot, enyhe nyugtot
Ád a rengő bölcső kedvesem!

3. A nap nyugodni tér

A nap nyugodni tér, leszáll a csendes éj, már búcsút mondunk.
A tölgy a bérc alatt oly búsan bólogat, mert el kell válnunk.

Míg jó a pirkadat és újra kél a nap, én ébren várlak.
Ha zeng majd száz madár, s a selymes pille száll, hát újra látlak!

4. A juhásznak jól van dolga

A juhásznak jól an dolga, egyik dombról a másikra
Terelgeti nyáját, fújja furulyáját, Bú nélkül éli világát.

Ha megúnja furulyáját, előveszi a dudáját,
Belefújja búját a birka bőrébe, Szélnek ereszti belőle.

5. Ábécédé (Mozart)

Á, bé, cé, dé, é, ef, gé, há, í, ká, el, em, en, ó,
El, el, em, en, ó, pé, kú, el, el, em, en, ó, pé, kú,
Er, es, té, ú, vé, iksz,
Ipszilon, zé:

6. Áldjad én lelkem

A családi himnuszunk
Református énekeskönyv 264. ének
Bakonyi Árpád feldolgozásában

Stralsund, 1665

Áld-jad én lel - kem a di - cső - ség e - rős ki - rá - lyát! Zú - gó ha - rang,
Ő - né - ki meny - nye - i ka - rok - kal e - gyütt zengj há - lát!

9
S é - nek és or - go - na - hang: Mind az ő szent ne - vét áld - ják
A or - go - na hang az ő ne - vét áld - ják.

2. Áldjad Őt, mert az Úr mindent oly szépen intézett!
Sasszárnyon hordozott, vezérelt, bajodban védett.
Nagy irgalmát naponként tölti ki rád.
Áldását mindenben érzed.

3. Áldjad az Úr nevét, Őt áldja minden énbennem!
Őt áldjad lelkem, és Róla tégy hitvallást nyelvem!
El ne feledd: Napfényed Ő teneked!
Őt áldjad örökké! Ámen!

Neander Joachim (1650-1680)

7. Csendes éj, szentséges éj

Csendes éj, szentséges éj, mindenek nyugta mély,
Nincs fenn más, csak a szent szülepár, drága kisdedük álmainál,
Szent fiú, aludjá-ál, sze-ent fiú, aludjál!

Csendes éj, szentséges éj, angyalok hangja kél,
halld a mennyei halleluját, Szerte zengik e drága dalát,
Krisztus megszülete-ett, Kri-isztus megszületett!

Csendes éj, szentséges éj, szív örülj, higgy, remélj,
Isten szent fia hinti reád ajka vigaszt adó mosolyát,
Krisztus megszabadí-ít, Kri-isztus megszabadít.

8. Csendes jó éjszakát

Csendes jó éjszakát minden fáradt vándornak,
Ha a nap lealkonyodik, fáradt szemed becsukódik,
A sötét éjt aludd át,
Csendes jó éjszaká-át!

9. Egy édes hangú kismadár

Egy édes hangú kismadár
Egy túskebokron szómra vár, din-don do-on donn.

Oh, mondd meg, mondd meg kisleány,
A párod él vagy hal talán, din-don do-odn don.

Óh, fogd meg, fogd meg levelem,
És szállj el, túl a hegyeken, din-don do-on donn.

A másé lettem, jaj, de kár,
A párom nem lát soha már, din-don do-on donn.

10. Én a hegyre, te a völgybe

Én a hegyre, te a völgybe, mégis úgy lesz mindörökre,
Szép virágszál, nekem nyíltál, megyek hozzád, jó lovam vár.

Dobbants hát, járd a táncot, a vidám kuljavjákat,
Szaporán szedd a lábod, tralla-lalla-lalla lal-lal-la.

11. Fénylő győztes fegyverünk /Händel/

Fénylő győztes fegyverünk,
Rólad zeng most énekünk!

Pusztán, bércen és tengeren,
zengő-zúgó győzelem,

Messzi kéklő tájon át
Visszük népünk zászlaját.

12. Gyermekeim, ó, aludjál!

Gyermekem, ó, aludjál!
Nyugszik a sok kismadár,
Pihen az erdő, a rét,
Erdőben az őzikék,
Holdfény ragyog odakint,
Szobádba be- betekint,
Rád ragyog a holdsugár,
Gyermekem, ó, aludjál!

Alu-u-u-udj, a-aludj,
Alu-u-u-udj, a-aludj...

13. Halk esti óra

Halk esti óra, várunk, jöjj könnyű, lenge szél,
Oly szép az alkony nálunk, ha künn a réten ér,
Oly szép az alkony nálunk, ha künn a réten ér.

A csöndes völgyet járván, hűs szellő száll feléd,
És hallod dús bokrok ágán a zengő fülemülét,
És hallod dús bokrok ágán a zengő fülemülét.

Mind sűrűbb már az árnyék, a nyírfa sem fehér,
Elszunnyad lassan a tájék, leszáll a csendes éj,
Elszunnyad lassan a tájék, leszáll a csendes éj.

14. Hajnal kél, ó, ébredj ember (*Bach*)

Hajnal kél, ó, ébredj ember!
A munka vá-ár rád, végezd ke-edvvel!
Oly szép a harmato-os reggel!

Karod kaszálásra lendül,
A kis pacsi-irta dala ze-endül,
Oly szép a harmato-os reggel!

Kitárul a vi-ilág, nyílik a sok vi-irág,
És hirdeti, hogy élni szép é-és élni jó,
Hát zengjen boldog é-énekszó!

15. Itt állok jászolod felett /J.S. Bach (1736), 2. szólam: Bakonyi Árpád báci/

Itt állok jászolod felett, ó Jézusom, szerelmem. Eljöttem, elhoz -
tam neked, amit kezedből nyertem. Vedd elém, lelkem, és szívem, hadd
né - ked, mit tő - led nyertem. Vedd elém, lelkem, és szívem, hadd
ad - jam né - ked min - de nem, hogy ked - ves lé - gyek né - ked!
ad - jam né - ked min - de - nem, hogy ked - ves lé - gyek - né - ked!

Nem éltem még e föld színén, Te értem megszülettél,
Még rólad mit sem tudtam én, tulajdonoddá tettél;
Még meg sem formált szent kezéd,
Már elválasztál engemet,
Hogy társam lé-égy e-e földön.

Csak nézlek boldog szívvel, és nem győzlek nézni Téged,
Szóm és erőm mind oly kevés, hogy elmondhassa Néked:
Bár felfoghatna tégedet
Az emberszív és ismeret,
Hogy megfejtheesse ti-i-itkod!

16. Karcsú törzsöd

Karcsú törzsöd hajlik, ring az esti szélben,
büszke nyárfa, mért állsz, mért búsulsz a réten.

Túl a keskeny úton, érnek hajlatában
Tölgyfa áll magában, dombnak oldalában.

Hej, ha elmehetnék, hozzád, messzi tölgyfa,
Hej, nem állnék itten búsán hajladozva.

17. Kis kacsá fürdik

**Kiskacsá fürdik fekete tóban, anyjához készül Lengyelországba.
Síkós a talpa, magas a sarka, fordulj ki, fordulj szép aranyalma.**

18. Köd borong, száll a daru

**Köd borong, száll a daru, zúgva fenn az égen,
Száll, meleg hazát keres déli messzeségben,
Néki ott virit a hon, hol nincs tél az ormokon.
Néki ott virit a hon, hol nincs tél az ormokon.**

**Sárga a virág s bokor, a lomb hervadozó,
Amit látsz, ó, föld fia, hervadó, mulandó.
Gyarló létből a kebel jobb hazába esdekel.
Gyarló létből a kebel jobb hazába esdekel.**

19. Már búcsúmat veszem (*Palestrina*)

**Már búcsúmat veszem,
Ég áldjon éééé-éééé-éééé-édesem,
Elválnom tőled sajtóbb
Minden búúúú-nál.**

**Nincs olyan óra,
Eszembe ne jutnál,
Nincs olyan óra,
Eszembe ne jutnál.**

20. Már nyílnak a tavaszi kék ibolyák

**Már nyílnak a tavaszi kék ibolyák,
A jókedvű földműves munkához lát.
Kis kordéba befogja két szép lovát,
És elveti földjébe a jó búzát.**

**Az asszonyok, lányok se pihennek már,
Mert rájuk a kertekben sok munka vár.
Ám ajkukról mindig csak víg nótá száll,
Mert tudják, hogy közel van a boldog nyár.**

21. Mily csengő /Mozart/

Mi-ily / csengőő, mily / bongóó, mi-ily
zengőő e /haaang, La-la
laa lalla / la.-la la la /laa la.-la /laaa. Ha-a
csendüül, ha / zendüül sok
szááz kis.-ha/-raaang. La-la
laa lalla / la.-la la la /laa la.-la /laaaa.

Édes hangú / cse-enge-ettyűű,
bárcsak mindig / szó-o-olnaa,
Éltünk napja / gyö-önyö-örűű,
mindig boldog / voolnaa.

Hajnalban, ha / kél a naap,
és ha jó az / alkonyaát,
Ééés ha / jóőő, ha
jó-ő a-az a-al-koo-/nyaaaaat.
Minden ember / hú-ű ba-aráát,
hű társ lenne /véé-égree,
Erdőn, völgyön, / ré-éte-en áát
béke lenne, /bééke! (Mi-ily csengő ...stb

22. Nőnek mind az árnyak

Nőnek mind az árnyak, jó a fényes éj,
Utca, kert s a házak csendje néma mély.
Szólunk, messze nézve, itt a napnak vége,
Csillag, gyúlj ki, nézz le ránk!
Csillag, gyúlj ki, nézz le rá-ánk!
Csillag, gyúlj ki, nézz le ránk!

Míg a napnak fénye csendben elhonor,
Fönn a távol éjben fényre gyúl a hold.
Szívünk vágyban égve, ó, mi mást is kérne:
Boldog béke, szállj le ránk!
Boldog béke, szállj le rá-ánk!
Boldog béke, szállj le ránk!

23. Odakünn az erdőn

Odakünn az erdőn de nagy újság járja,
Kakukk Jankó nősül, de még nincsen párja.
Kakukk, kakukk, la-la-la, la-la-la,
diri-dongo, no te diri-diri, no te diri-diri uhha!

No, te finnyás Jankó, neked egy lány sem jó?
Csoda kényes orcád kihez is hajlandó?
Kakukk, kakukk, la-la-la, la-la-la,
diri-dongo, no te diri-diri, no te diri-diri uhha!

24. Serkenj fel, kegyes nép

Serkenj fel, kegyes nép, Mosolyog az hajnal,
Aranyszál tollakkal Repdes, mint egy angyal.

Ingó-bingó zöld fűszál, Szépen felöltözik,
Liliom-rózsával Meg is törölközik.

Amennyi fűszál van A tarka mezőben,
Annyi áldás szálljon Jó anyám fejére.

Amennyi vízcsepp van A tenger medrében,
Annyi áldás szálljon Jó anyám fejére!

24. Szulikó

Fájó szívem majd meghasad,
Nem találtam sírhantodat.
Úzött-hajtott bú-ú-ú-úm, bánatom,
Felelj, hol vagy szép Szulikóm.

Erdő mélyén vén fák alatt,
Piros rózsaszál most fakad.
Mint a rózsa hú-ű-ű-űs hajnalon,
Úgy virultál szép Szulikóm.

Rám borult az éj csendje már,
Megszólalt egy szép kismadár,
Csengő hangja szá-á-á-állt, s úgy dalolt,
Mintha mondaná: én vagyok.

25. Üdvözlünk téged, tarka nyár

Üdvözlünk téged, tarka nyár!
Zümmögve szökken száz bogár,
S a csermely cseppje tá-áncra-a kél, oly
Sugárzón árad ránk a fény!

26. Üdv rád, és házad népére (Bach)

Üdv rád, és házad népére,
te jó szántóvető,
Te mindig szívesen fogadsz,
miként a nyáridő.

Ím, eljöttünk szép lányodért,
kit vár a vőlegény,
Szívében mint száz rózsató,
virul a halk remény.

27. Volt a nagy kertben

Volt a nagy kertben egy kicsike fa,
Arany színű körte sok termett rajta.

Ám hogy megértek ott a kertben kint,
Negyven madár csőre lecsapkodta mind.

Már kakukkszótól hangos a határ,
Almafára ült a szép kakukkmadár.

28. Zöldellt a rózsafa

Zöldellt a rózsafa, mégis elszáradott,
meg ne tudd, anyácska, meg ne tudd, anyácska,
sej, hogy miért búsulok.

Oly bús az életem, elment a kedvesem,
messze más határba, messze más határba,
és útját nem lelem.

Zöld erdő sűrűjén madárka hanga száll,
Hallod, jó anyácska, hallod, jó anyácska,
Kedvesem arra jár.

Oly víg az éneke, elmúlik majd a tél,
Rózsavirulásra, rózsavirulásra
Hú párom visszatér.

KOTTAOLVASÁSHOZ ZENEI ALAPISMERETEK, GYAKORLATOK

(Egy zeneszerető lelkes érdeklődőnek, Adriennek a kérésére foglaltam össze a hajdan tanultakat, didaktikusan, hogy a fejezet végére – ami négyszer maximum két órát jelent - az olvasó maga is tudjon lapról olvasva énekelni.)

1. lecke

Induljunk ki a zongora látványából! Rajzold le magadnak, Adrikám, a klaviatúrát egy jó nagy papírra! Fehér billentyűsor, afölött két fehér közé illeszkedik előbb egy-egy fekete billentyű, aztán egy hézag, majd három fekete, hézag, megint két fekete-három fekete. Szabályos rendben, hétszer-nyolcszor ismétlődik ez a „sorminta”. Ha mindet egyenként leütnéd, sorban fölfelé – kezd középhátán a két fekete alatti fehérrel, ez a C, a kályha, ahonnan majd mindig elindulunk (írd is rá a „papírzongorára” a nevét) -, meghallanád, hogy összesen 12 un. félhangot ütsz meg, mire ugyanarra a helyre (esetünkben a felső C-re) érsz. Ez a **kromatikus skála**.

A hangok sorrendje, nevei, az oktáv és egyéb hangközök

Minden hangnak megtalálod a „sorminta” azonos helyén a megfelelőjét, akár lefelé (ezek a mély hangok), akár fölfelé (a mind magasabb hangok irányában) keresed meg. Ezek egy **oktávnyi** távolságra vannak egymástól. (A zongora általában nyolc oktávos.) Az oktávot egybehangzóknak, azonosnak (konszonánsnak) halljuk. Az oktáv nyolcat jelent. Hol hát itt a logika, kérdeznéd, ha 12 félhang van egy oktávban?

Ott, hogy ha csak a fehéreket szólaltatod meg – megint a C-ről indulva – épp a nyolcadik lesz a felső C (illetve lefelé is nyolc hanggal lejjebb lesz az alsó C), ezért oktáv ez a távolság. Merthogy helyenként két félhang tesz ki egy egészet. Következő kérdésed, vajon hol vannak a zongorán a fehérek sorában az egész és hol a félhangok. A válasz: Ha látsz fekete billentyűt két fehér között, a fehérek távolsága egész hang (hiszen a feketét is használva félhangonként szól a zongora!), s ahol hiányzik a fekete, ott a két fehér szomszéd félhangra van egymástól.

C-ről indulva, s a két feketét majd a három feketét kihagyva

két egész egy fél, három egész egy fél ad ki egy oktávot.

Ezt a hangsort, a *két egész egy fél, három egész egy fél* skálát - ami a mi esetünkben C-től a felső C-ig tart – **dúr**nak nevezzük.

A C-ről induló dúr, vagyis a C-dúr hangjai:

C(é), D(é), É, (e)F, G(é), Á, H(á), C(é).

Visszafelé: C H A G F E D C.

Énekelve, előbb a fent lévő abszolút hangokkal, majd a **szolmizációs hangokkal** is próbáld ki, hogy hangzik:

dó ré mi fá szó lá ti dó’.

És vissza: dó’ ti lá szó fá mi ré dó.

(A középre helyezett vastagbetűs részeket mindig tanuld meg fejből, mint az egyszeregyet! Tudod, átlagosan hússzor kell valamit elismételni ahhoz, hogy akaratlagosan is felidézhető legyen az emlékkép. Rajta, legyen meg az a húsz ismétlés! Na jó, legalább tíz, a többi ismétlést megtalálod majd a szövegben!)

A dó és a ré között ugyanúgy egy egész távolság van, mint a C és D között. Próbáld is ki, hogy a dó és ré közé tudsz-e még egy fél hangot énekelni. (Igen kell legyen a válaszd, de rápillanthatsz a zongora billentyűzetére is, hogy meglásd: egy fekete billentyű választja el a C-t a D-től.) A ré és a mi (illetve a zongorán a D és E) közé is elfér még egy fél hang, de a dúr hangsorban ezt követő E és F (illetve a mi és fá) közé már nem. Két egész után jön tehát a fél hangköz. Aztán az F és G, a szomszédos Á, majd a H között is három egész a táv, és aztán következik a fél a H és C között. Ugyanezt elmondhatod szolmizációs nevekkal is, ezt énekelj is ki, figyelmesen, mikor lépsz nagyot, mikor kicsit, s az ujjadon számlálva mutogasd hozzá az egészeket – előbb két egész, majd a fél, utána három egész, és úgy a fél. (Vagyis: dó-re=1, re-mi=2, mi-fá=fél, fá-szó=1, szó-lá=2, lá-ti=3, ti-dó'=fél.)

A szomszéd hangok közötti távolságot *secund*-nak nevezzük, egész hangszomszéd esetében nagy *secund*, félhang távolságra pedig kis *secund* a neve.

Ha egyszerre ütél le a zongorán két szomszéd hangot, a *secund* hangközt *diszsonáns*nak éreznéd. Nem úgy a *tercet* (ami az első és a harmadik hang távolsága): ez kellemesen összehangzó, vagyis *konzonáns*. (Azt tudod, mi az a *tercelés*, valóban szép!) Ebben is van kis- és nagyterc változat, attól függően, hogy két egész vagy pedig egy egész és egy fél hang a távolság. A rákövetkező hangköz (a kvart) is inkább *diszsonáns*, míg az ezt követő másik kettőt (a kvintet és méginkább a sext-et) ismét kellemesen összezsengőnek érezzük. Az utolsó (*septim*) pedig megintcsak *diszsonáns*.

Vegyük sorba még egyszer a hangközöket! Az első hang ugyanazzal az elsővel együtt hangoztatva a *prím* (ketten énekelve vagy két hangszeren ugyanazt a hangot leütve lehet ezt jól meghallani). Az első a másodikkal a *szekund*, a harmadikkal a *terc*. Vagyis latin számnevekkel nevezték el a hangközöket. A négy hangtávolság neve a kvart, az öt a kvint, a hat a szext, a hét a szeptim, és a nyolc hangnyi távolság – mint már tudod - az *oktáv*.

Van egy kis ének is, ami a felső dó'-ról lefelé (a ti, majd a lá, stb. felé) veszi sorra a hangközöket. (Ugye az előbb már megtanultad, s tudod fejből visszafelé is a szolmizációs hangsort: dó' ti lá szó fá mi ré dó.) Tehát a hangközök sorban (a felső dó'-tól lefelé, énekelve, így könnyebben a fejedbe megy):

„Prím, a secund, a terc, a kvart, a kvint, a sext, septim, oktáv”.
Dó' dó'-dó' ti dó' lá dó' szó dó' fá dó' mi dó' re dó' dó

Aztán lentről fölfelé gyakorold:

dó-ré = secund,
dó-mi = terc,
dó-fá = kvart,
dó-szó = kvint,
dó-lá = sext,
dó-ti = septim,
dó-dó' = oktáv.

De persze secund lehet a ré-mi vagy bármilyen más hang szomszédja is. A többi hangközt is bárhonnan számolhatjuk (pl. a szó-mi egy kisterc, a lá-dó is, a ré-lá pedig egy kvint). Találj ki magadnak különböző hangközöket, amiket sok variációban elénekelsz! Legalább öt percig gyakorold!

Szolmizálj önállóan!

A legegyszerűbb, mindenki által ismert „Boci-boci, tarka” gyerekdal segítségével gyakorold be a szolmizációs neveket és hangközöket:

Do-mi (nagyterc) do-mi (nagyterc) szó szó (kisterc az előző mi-től, kvint a do-tól, a szó szó pedig prim),
Bo-ci bo-ci tar - ka,

do-mi (te nevezd meg), do-mi (.....) szó szó (az előző mi-től és a kezdő dó-tól is:.....),
Bo-ci bo-ci tar - ka,

do'-ti (a do' oktáv a legelső hangtól, kvart az előző sorvégi szó-tól, a dó-ti pedig egy kisszekund)
O - da

lá - szó (két nagyszekund) fá lá (egy nagyszekund és egy nagyterc)
me-gyünk lak -ni,

szó-fá mi-re dó dó (te nevezd meg, a szó-tól és dó-tól való távolságukat is). Minden hangközt énekelj is ki!
A - hol te-jet kap-ni.

Ha ezt is sokszor elénekelted már, úgy is, hogy betoldasz közéjük valamilyen általad kitalált hangot is (pl. az alsó dó-t, aztán a szó-t), már más egyszerű dalokat is le tudsz szolmizálni.

Próbáld meg a „Szeretnék szántani” kezdetű dalt. Vagy ha ezt nem ismered, bármi mást választhatsz (pl. a gyerekdalok közül egy könnyebbet, aztán egy nehezebbet).

Ezután próbáld meg kitalálni, én melyik dalnak írtam ide a szolmizációs neveit:

$\frac{3}{4}$ szó,-szó, dó dó / szó,-szó, dó dó / dó-re mi mi / re-dó mi mi
szó szó / szó szó / szó.-fá mi mi / szó-fá mi mi!

(A szó alatti vessző az alsó szót jelöli. A ritmusát sajátos módon érzékeltettem: egy-egy ütemet törtvonallal választottam el, mindegyikben három mérőütés van, ezt elől a $\frac{3}{4}$ jelöli. Ha kötőjellel egybeírtam két hangot – ez a ti-ti –, akkor egy ütésre énekelj ki a kettőt, ha két magánhangzót látsz, akkor két ütésig tartsd a hangot, ha egyet, akkor egy ütésnyi hosszú a hang – ennek a neve a tá.)

Biztos felismerted! Ha mégsem, annyit elárulok, hogy ez egy „tüzes” kánon.

Most egy olyan rejtvényt „adok fel”, amit az általános iskolában két szólamban is tanultatok régen (a zeneszerző neve Händel):

$\frac{4}{4}$ szóó mi. -fá / szóó dóó / ré-mi fá-szó fá mi / réééé
mi-fá szó-lá szó szó / dóó' szóó / fá mi-fá ré. -dó / dóóóó.

(A dó utáni aposztrof a felső dót jelzi. A ritmusban új elem az un. nyújtott ritmus, vagyis amikor az egyik hang másfél mérőütésnyi – ezt ponttal jelöljük, a neve tái –, az utána következő pedig egy fél ütés, vagyis -ti.)

Ha leszolmizáltad, nevezd meg az egymás utáni hangok közt lévő hangközöket, majd énekeld is ki, többször! Minden hangközt próbálj meg aztán más-más kiinduló hangról is kiénekelni! Ez fontos!!! Segítségül mindig gondold hozzá a dó-t is!

Ha netalán emlékszel még a kísérő szólamra is, szolmizáld le, s írd is le ugyanígy. (Ha találkozunk, majd megnézem. Ha pedig nem tanultad, majd megtanítom neked és el is énekeljük.)

Mára ennyi bőven elég, tedd el a könyvecskét. Napközben, ha másra nem kell figyelned, magadban szolmizálva énekelgess különböző hangközöket. Sokszor. S ha megint lesz egy jó órád, úgy folytasd majd a tanulást, hogy az eddigieket előbb gyorsan átolvasod. Csak akkor állj meg kicsit gyakorolni, ha a kivastagított részeket nem tudod még kívülről.

2. lecke

Harmóniák

A jó zene lényege a dallam, a ritmus, valamint a harmóniák egymással összeillő volta. Azaz e három elem „harmóniája” a jó zene.

A dallamnak és a ritmusnak is van definíciója, de ezeket nem érdemes magyarázgatni. Folytassuk a harmadikkal, a harmóniával! Több hang együttes, egyidejű hangzását nevezzük harmóniának.

Ha majd lesz a közelben zongora, szintetizátor, netán van xilofonod, szájharmonikád, akármilyen hangszered, vagy hárman együtt vagytok, kipróbálhatjátok az akkordokat, ezen belül a hármashangzatokat is:

A dó-mi-szó a legismertebb, egyik legszebb klasszikus dúr hármashangzat. A három hang sorrendjét változtatni is lehet (egyet vagy kettőt egy oktávval magasabban énekelve), pl.: mi-szó-dó', vagy szó-dó'-mi', az eredmény hasonló hangzású lesz.

Ha az utolsó hang a felső dó' (mi-szó-dó'), és ezt két másik hármashangzat is követi (fá-lá-dó', aztán – az előbbi (a mi-szó-dó'-t) közbeékelve – a fá-szó-ti, majd végül ismét az első (mi-szó-dó') megismételve, ezeknek az összhangzattanban külön neveket is adtak (de erre már nem nagyon emlékszem, hogy is van). Ha hárman vagytok, próbáljátok elénekelni, emlékeztet a templomi orgonakíséret záróakkordjaira. Egymagad egymás után énekeld ki egymás után ezt az öt akkordot.

Annyi a lényeg, hogy ezek a fő akkordok határozzák meg egy zenemű hangulatát. Ha lá-dó-mi az uralkodó hangzás, akkor a moll (lágú, szomorú), ha a dó-mi-szó, akkor a dúr hangnem (vidám, erőteljes) lesz az uralkodó.

Hangnemek: Dúr és moll hangsorok

Eddig a C-dúrt elemeztük. De bármely más hangról is indulhat **dúr** hangsor.

Minden dúrnak van egy neki megfelelő **moll** hangsora is: ez mindig két hanggal lejjebb kezdődik. Megkérdezhetnéd, hogy két egésszel vagy két féllal menjünk-e lefelé, nos, mint a papírzongorádon látod: egy fél majd egy egész hangnyi ez a távolság. (Ezt a hangközt – mint

már tudjuk – kis tercenek hívják.) Lefelé haladva a zongora rajzos ábráján, a C-ről előbb az egy fél távolságra lévő H-n haladunk át, ezt követi az egy egész távolságra lévő Á. Vagyis a C dúrnak megfelelő moll – amelyikben ugyanúgy nincs fekete billentyű, mint a C-dúrban – az á-moll. (A moll hangsor kezdőhangját kis betűvel írjuk, a dúrét nagygal.)

Ha a zongorán megtaláltad, láthatod, hogy Á-tól Á-ig a moll-hangsor ilyen: *egy egész, egy fél, két egész, egy fél, két egész*. Szolmizálva: lá, ti, dó ré mi fá szó lá. (A skála elején a dó alatt lévő lá,-t és ti,-t egy alsó vesszővel különböztetjük meg az egy oktávval feljebb lévőktől. És ha még egy hangsort fölfelé énekelnénk, a felső dó'-t követő hangokat egy felső vesszővel jelölnénk, ezt is érintettük már.)

A kottában másképp – abszolút hangokként, tehát külön helyen – jelöljük, melyik magasságban melyik hang van, de erről később. A szolmizációban az a könnyebbség, hogy bármely hangról indulhat a dó, csak azt kell megkeresnünk, hogy a kottában milyen hangnem (melyik dúr vagy moll) az, ahová a dó-t (vagy a lá-t) tesszük. Épp ezért (vagyis a dó megtalálásáért) térjünk vissza a hangsorokhoz!

Minden hangról indulhat dúr és moll hangsor is. A hangnem – ahogy erről már volt szó - a kezdőhangot (ritkábban: az uralkodó hangot) jelöli, ahol a dó vagy a lá van. Pl. Bach: D-moll toccata és fuga c. darabja vagy Chopin cisz-moll keringője a mű címében is jelöli a hangnemet, míg más műveknél ez nem jelenik meg.

Amikor pl. egy énekes a hangjához túl magasnak vagy túl alacsonynak tartja a zeneszerző által meghatározott hangnemet, néhány hanggal lejjebb avagy följebb is énekelheti az adott művet. Ilyenkor a zenekar vagy a zongorakísérő transzponál. (Ugyanazokat a dallamokat és akkordokat áthelyezi egy másik hangnembe – de ez nehéz. Spontán módon, az eredeti kottából rögtönözve csak kevesen tudják megtenni.)

Keresztes skálák

Tehát minden egyes hangról indulhat dúr vagy akár moll hangsor, ha betartjuk a *két egész, egy fél, három egész, egy fél*, illetve a moll esetében az *egy egész, egy fél, két egész, egy fél, két egész* szabályt. Persze ha nem a C-dúrról (vagy moll esetén az á-mollról) van szó, akkor már a fekete billentyűket is igénybe kell venni (ill. más hangszereken a módosított hangok képzését is meg kell tanulni). Attól függően, hogy honnan indulunk, több vagy kevesebb fekete billentyűt (vagy módosított hangot) kell használnunk, hogy kijöjjön mondjuk a *két egész, egy fél, három egész, egy fél* dúr skála. Vagy moll hangsor esetén az 1 egész 1 fél 2 egész 1 fél 2 egész. (Ezt azért írtam le ennyiszer, hogy ismételd minél többször.)

Ki lehet próbálni bárhol. (Ismétléséként írd rá a zongora-rajzodon a fehér billentyűkre a nevüket – tudod, a két fekete alatt kezd a C-vel: C, D, E, F, G, A, H, C, és aztán tovább fölfelé előről, és lefelé pedig visszafelé sorrendben. (Ezentúl az É-t és az Á-t vessző nélkül írom, nem úgy, ahogy kiejtjük.)

Egy egész hanggal följebb kezdve például, vagyis a D-dúr esetén két helyen kell fekete billentyű az alatta lévő két fehér helyett, hogy kijöjjön a 2 egész 1 fél, 3 egész 1 fél: a D után az E egy egész, de a másik egészhez az F helyett a fél hanggal följebb lévő feketét ütjük le. Az F-ről „felemelt” hangot Fisz-nek hívják. Az onnan következő fél hang éppen a G lesz. A rákövetkező 3 egész eléréséhez az első két egész simán megvan: G-A egy egész, és az A-H is. De a H és C közötti távolság csak fél, így a C-t is fel kell emelni egy féllel, hogy a három egész kijöjjön: hiszen a H-tól a C fölötti fekete van egy egész távolságra. Találd ki, ezt hogy

is nevezhetik? Egyszerű: a felemelt C a Cisz. Utána épp fél hang távolságra következik a nyolcadik hang, a fölső D.

A fölemelést a kottában a sorok elején a módosított hang helyére rajzolt (vagy egyszeri esetben az adott hang elé kitett) un. kereszttel jelöljük. A D-dúr esetünkben két keresztes hangsor, s mint láttuk, Fisz és Cisz a két módosított hang. A szomszédos E-ről indulva pedig már négy fekete billentyűt kell igénybe venni, vagyis az E-dúr (és a neki megfelelő cisz-moll) négy keresztes hangsor.

Írd rá a „papír-zongorára” az öt fekete billentyű nevét aszerint, melyik alatta lévő fehér billentyű lett felemelve! De hagyj helyet itt egy másik megnevezésnek is, az un. bé-s hangoknak, amiről később lesz szó.)

A kereszttel felemelt hangok nevében mindig ott van az i-betű: C-ről Cisz, D-ről Disz, F-ről Fisz, G-ről Gisz, A-ról Aisz-t kapunk.

Ám a kottasor elején kitett keresztek sorrendje nem ilyen, hanem egészen más.

A keresztek sorrendje

A keresztek így követik egymást: ***Fisz, Cisz Gisz, Disz, Aisz, Eisz, Hisz.***

Az első kereszt a Fisz (a G-dúrban és a hozzá tartozó e-mollban van csak ez az egy kereszt). Két keresztes hangsor esetén, amely – mint korábban kiszámoltuk – a D-dúr vagy a h-moll), a Fisz-t a Cisz követi. Három kereszt az A-dúrban kell, a Fisz és a Cisz után harmadikként a Gisz.

A következő pár mondatot vedd apróbetűs lábjegyzetnek (ha akarod, el is felejtethed), ami a hangsorok logikájának a megértését segíti. Ugye látod, hogy a „zongorádon” csak öt feketét tudtál elnevezni, itt pedig hét keresztet soroltam fel: az Eisz és a Hisz nem fekete billentyű. Ne zavarjon, egyrészt, mert ezek már olyan sokkeresztes hangsorok (az egyik öt, a másik hét), amilyeneket nem nagyon használnak, másrészt, mert elvileg bármelyik hangot fel lehet emelni – tudod, hogy „kijöjjön” a 2 egész 1 fél kezdetű szabály -, így az E-t és a H-t is. Ez a kettő olyan fehér billentyű, ami fölött nincs fekete, vagyis a fölső szomszédjuk csak egy félhangnyi távolságra van tőlük. Így az Eisz tulajdonképpen az F billentyűvel azonos, a Hisz pedig a C-vel. Azonban mégsem írható le direktben F-nek, illetve C-nek ez a két hang, mert a szabály szerint a soron következő hang módosított változatáról van szó.

A keresztek sorrendjének a „mondókáját” is jól gyakorold be! Érdeemes megtanulni, mindjárt kiderül, hogy miért is (a „lapról olvasás” tudományának a kiindulópontja ez). Ehhez most a hozzájuk tartozó hangsorok nevét is hozzákapcsoljuk. Ugye a C-dúr volt a kiindulópont, s a kiszámolós módszerrel bebizonyítottuk, hogy a G-dúr lett az egy keresztes, a D-dúr a két keresztes. Mint látod a „zongorádon”, a C és a G, majd a G és a D közötti távolság mindig egy kvint, vagyis az ötödik hang fölfelé. A D után számold ki, mi a következő, vagyis a háromkeresztes skála! Ha jól számoltál, akkor ez az A-dúr. Ezt pedig az E, majd a H, végül a Fisz követi.

Figyeld csak meg: C G D A E H Fisz a sorrend. E sorrendet ne tanuld meg, elég, ha egy mondókát tanulsz meg helyette a gyorsabb kiszámolásához:

„Cérna Géza Diót Árul, Ezért Híven Fizetik”.

Ha meg akarod tudni, hol a dó a szolmizáláshoz, számold meg a kereszteket! Ha nincs kereszt, akkor tudjuk, hogy az a kereszt nélküli C-dúr. Ha egy kereszt van, akkor a C(érna) után lévő első szó, a G(éza) a segítség, ha kettő, akkor a D(iót), ha három, akkor Á(rul), ha négy, akkor E(zért), stb.

A lapról olvasáshoz a legfontosabb tudnivaló tehát a dó helyének a kiszámolása. A második fontos „tudomány”: a hangközök kiéneklése, amit már korábban begyakoroltál.

A tudnivalók nagyobbik fele elhangzott, a leglényegesebb dolgokat már tudod, így a következő lecke után kerek lesz minden. Aztán már csak a ráadás-fínomságok jönnek.

3. lecke

Eddig ugye a keresztekkel felemelt hangsorokat tanultad meg. Most a leszállítással módosított hangsorokról lesz szó. Ennek megértése viszont már gyerekjáték, mert analógiát találhatsz a felemelés és a leszállítás szabályai között, vagyis a keresztek és a bé-k logikája lényegében azonos.

A bé-s skálák

A fentiekben bemutatott keresztes hangsorokhoz hasonló módosítással „képződik” valamely hangsor akkor is, ha a soron következő fehér egész hang helyett egy alatta lévő fekete fél hangja kell ahhoz, hogy kijöjjön a *két egész egy fél, három egész egy fél* dúr skála, vagyis ha emiatt bé jellel kell leszállítanunk a soron következő hangot. Például az F-ről indítva egy egész a G, második egész az A, de a rákövetkező egy fél csak úgy „jön ki”, ha a H-t egy fél hanggal „leszállítjuk”.

A H elé tett bé-s hangot is történetesen Bé-nek hívják (ami egyébként ugyanaz a harmadik fekete billentyű, mint a kereszttel felemelt A, vagyis az Aisz!). A bés neveket is rajzold rá a „papírzongorára”, a helyét már kihagytad!

Az összes bés hang a következő: ***Bé, Esz, Asz, Desz, Gesz, Cesz, Fesz.***

Ezt a sorrendet is tanuld meg, habár az első három-négy bés hang egymásutánját is bőven elég tudni, mert ezeket használják csak rendszeresen. (Merthogy a két utolsó, a Cesz meg a Fesz, ugyanúgy, ahogy ezt a logikát a kereszteseknél már megértetted, nem is fekete billentyű: a Cesz a C-ből lett, hiszen ennek a modifikációja lefelé, aminek tulajdonképpen a fehér billentyűs H a neve. Az F fél hanggal leszállítva pedig Fesz lesz, ami ugyebár az E hanggal azonos.)

Még általánosságban annyit, hogy a bé-sek nevében nincs i (az a keresztesek megkülönböztető hangja), csak e (az is csak a negyediktől kezdve).

A bé-k sorrendje

A felemelést tehát a kereszttel, a leszállítást pedig a bé jellel végezzük.

Azt már tudod, hogyan lehet megállapítani a dó helyét a mondókával aszerint, hogy egy, kettő, három, négy, stb. számú keresztet látsz, vagyis hány felemelt hangot kell használnunk.

Így van ez a bé előjegyzésekkel is. Csak itt (szintén fölfelé számolva) nem öt hangonként, hanem négy – pontosabban: két egész és egy fél – hang távolságra vannak egymástól az eggyel több bé-t tartalmazó skálák.

A C-dúrban (és az á-mollban) – mint tudod – nincs fekete billentyű. A C-től a negyedik hangként az F-dúr jön, egy bé-vel (aminek a helye a H alatti fekete billentyű, a Bé, ezt szintén olvastad az előbb, tehát tudod). A két bé-s skála megint négy hang az F-ről: ami éppen a Bé. A Bé-ről induló Bé-dúrban tehát két bé kell (a Bé és az Esz). Majd újabb kvart távolságra következik az Esz-dúr (a három bével, melyben a harmadik bé az Asz).

Észrevetted? Volt ebben is egy trend: az F-dúrban a Bé, Bé-dúrban az Esz, Esz-dúrban az Asz, Asz-dúrban a Desz, Desz-dúrban a Gesz lett a következő bé. Éppen azt a sort kell alkalmazni, amit már megtanultál:

Bé Esz Asz Desz Gesz Cesz Fesz

**s hozzá megjegyezni a logikát, vagyis, hogy
az első bé-s dúr az F-dúr,
aztán a két bésnél kezdjük a Bé-ről, a három bés-az Esz-ről indul, és így tovább:**

Bé-dúr= 2bé, Esz-dúr= 3bé, Asz-dúr= 4bé, Desz-dúr= 5bé, stb.

Vagyis ha pl. három bé-t látsz a kotta elején, tudod, hogy a „mondóka” második eleménél (Esz-nél) van a dó, ha négy bé-t, akkor a harmadiknál (Asz-nál), és így tovább.

Ismétlés: A bé-k sorrendjének a megtanulása is a lapról énekléshez (a blattoláshoz) kell tehát: a dó (és ebből a lá) helyét könnyen megtaláljuk, ha megnézzük, hány bé-t látunk a kotta elején: ha egyet, akkor F a dó, ha kettőt, akkor Bé, ha hármat, akkor Esz, ha négyet, akkor Asz a dó (és mindig egy kisterccel lejjebb a lá).

Foglaljuk össze a korábbiak lényegét is: Tehát általánosságban a kotta elején találjuk az előjegyzéseket, megszámláljuk, hogy hány keresztet vagy bé-t látunk, és (a mondókák alkalmazásával) máris tudjuk, hogy milyen hangnemben íródott a zenemű.

Ezzel már tudjuk a praktikus szempontot is, vagyis, hogy hol is a dó (vagy a lá). Ha nem látunk előjegyzést, akkor a C a dó (és az A a lá). Ha egy kereszt van, akkor a G, ha kettő, akkor a D a dó és így tovább. Ugyanígy a bé-eket is megszámláljuk: ha egy van, akkor az F a dó, ha kettő, akkor a Bé, ha három, akkor az Esz, és ez is így tovább – ezt is gyakorold be.

De hol látható a kottában, melyik hangról van szó?

Eddig ugyanis csak a keresztet és a bé-k számát néztük, a helyét még nem.

Hangok helye a kottában

Az előjegyzések helye a kottában annak a hangnak a helyén van (a kottasorok elején), amit fel kell, hogy emeljen, vagy le kell, hogy szállítson. Ez mindvégig érvényes. Ha menetközben változást akar a zeneszerző, akkor az adott (felemelt vagy leszállított) hang elé egy feloldójelet tesz – de ez csak abban az ütemben érvényes, ahol kitették, viszont ott minden érintett hangra vonatkozik. Ugyanígy pluszban is betehetünk egy-egy keresztet vagy bé-t, ami módosítja az adott hangnem hangzását, de ez esetben is csak arra az ütemre (ott viszont az összes hangra!) érvényes ez a módosítás, ahol ezt látjuk.

Az mindenki számára világos, hogy öt vonal van a kottában, és a hangjegyek a vonalakon és a vonalközökben állhatnak. Ha nem férnek ki, alul és fölül is pótvonalakat használnak. Van egyvonalas, kétvonalas, stb. alsó pótvonal, és ugyanígy egy, két, három vagy még több felső pótvonal is. A legalsó vonalat nevezik első vonalnak, az első és második vonal közötti helyet első vonalköznek. Alatta, az első alsó pótvonalas helyen van a C. Nem mindegy persze, melyik C ez.

A zongorán a középső két fekete billentyű alatti C van az első alsó pótvonalon.

(Persze minden hangszeren meg kell tanulni, hogy melyik a C kiinduló helye, s onnan számítva hogyan képezzük a következőt.)

A kottában a C-től fölfelé az első vonal alatt van a D,
az első vonalon az E, az első vonalközben az F,
a második vonalon a G, a második vonalközben az A,
a harmadik vonalon a H, harmadik vonalközben a fölső (vagy egyvonalas) C,
negyedik vonalon a fölső D, negyedik vonalközben a fölső E,
ötödik vonalon a fölső F, ötödik vonal fölött a fölső G,
az első fölső pótvonalon a fölső A, az első pótvonal fölött a fölső H
a második pótvonalon pedig a harmadik oktáv kezdőhangja, az un. háromvonalas C,
és így tovább.

Nem könnyű megtanulni, de itt is van memóriát segítő technika, mégpedig az alliteráció:

a Harmadik vonalon van a H.

A begyakorláshoz megint vegyél elő egy nagy üres papírt. Kicsit nagyobb távolsággal (hogy a sorok alá odaférjen még két kézzel írt betűsor is) egymás alá két ötvonalas kottasort rajzolj le magadnak, és az első kottasor végén(!) a harmadik vonalra rajzold bele a H-t (egy kis ovális hangjeggyel). Írd alá a nevét is!

Innen visszafelé számolgasd ki és írd a kottasorba az egyes hangokat: gondolatban indulj a C-től, mellette van a keresett H, tovább visszafelé a szomszédos A a második vonalközbe jön, a G a második vonalra. Folytasd a „mantrázást”: C **H** A G F E D C H A G F...-t, tehát visszafelé írad, egész a sor elejéig, le a harmadik pótvonalig. Mintegy tíz-tizenkét hangjegy férjen ki. A második sorban a harmadik vonalon megint a H-val kezd, előre felé mondogatva a hangjegyeket sorban (amit már szintén tudsz: **H C D E F G A H C D E F** stb-t).

Ha a bő két oktáv mintegy húsz-huszonöt hangjával kész vagy (mondjuk az alsó harmadik pótvonal F-jétől a fölső második pótvonalon lévő C-ig), írd alájuk a nevüket is! Majd az un. abszolút nevek alá írd le a szolmizációs nevüket is, természetesen a C-k alá írva a dó-t (hiszen nincs előjegyzés!). A középső oktáv C-je, vagyis az első alsó pótvonal alatti hangjegyek szolmizációs nevei után egy vesszőt is írájál (pl. ti.), és ugyanígy a fölső (egyvonalas) C dó'-ját (amit ugye a harmadik vonalközben találasz), illetve az azt követő magas hangokat is aposztróffal jelezd, vagyis itt a jel egy fölső vessző a szolmizációs nevek után -, erről is volt már szó.

Ezután jöjjön a gyakorlás, majd utána próbaképpen egy diktálás feladat, amiből **örömmel tapasztalod majd, hogy tudsz lapról olvasni!!!** De ezt majd a következő alkalommal, friss

fejvel csináld, megintcsak úgy, hogy az előző „lecke” anyagát előtte átolvasod, s memorizáld azokat a részeket, amelyekre nem emlékeztél.

4. lecke

A gyakorláshoz a „kottában” leírt két sort vedd alapul. Bárhol bökj rá két szomszédos hangjegyre, letakarva az alá írt szöveget, és nevezd meg abszolút és szolmizációs hanggal is. Sőt: énekeld is el, mindig kettőt-kettőt! Aztán nehezíts: ne a szomszédokat emeld ki, hanem a vonalak vagy vonalközök szerinti ún. második szomszédokat, előbb kettőt-kettőt, majd hármát-hármát egymás után. Énekeld is ki ezeket is, szolmizálva! Meghallod, hogy ezek tercek lesznek, hol kisterc, hol nagyterc. Ezt is állapítsd meg (tudod, két nagysecund adja ki a nagytercet, egy nagy- és egy kissecundból áll a kisterc).

Ellenőrizd a kottában, hogy helyesen mondtad-e az abszolút, illetve a szolmizációs neveket! Ahhoz majd még több gyakorlással jössz rá (vagy egy igazi hangszer, avagy majd egy énekes-társ segítségével), hogy helyesen is énekeltél-e.

Folytathatod a „játékot” nagyobb hangközökkel is. Ha látod a kottát, és tudod, hogy esetünkben a dó helye a C, számításokkal bármit ki tudsz énekelni. Aztán sok gyakorlás után már kapásból is.

Most pedig egy ellenőrző gyakorlatot kreáljál magadnak. Kottázz le egy ismert népdalt C-dúrban, s írd alá a szolmizációs neveit! Majd e szolmizáció alapján tedd át G-dúrba a hangokat! Küldd el nekem a végeredményt (előbb a szolmizációs, majd az abszolút hangokat nevezd meg sorban)! Majd megírom, felismertem-e.

Violinkulcs – basszuskulcs

De álljunk meg megint a H-nál, vagy még jobb, ha a G-nél, merthogy a fentiek csak akkor igazak, ha a kotta elején G-kulcsot találunk. Ez a violinkulcsnak is nevezett szépívű, hattyúra emlékeztető jel egy olyan ponttal kezdődik, aminek a helye a G, vagyis a második vonal. Ezt is rajzold oda a kottádba, a sor elejére! (Nézd meg a fejezet végén lévő kottát, onnan másold le!)

A mélyebb hangokat basszus-kulcsban írják le, hogy ne kelljen olyan sok alsó pótvonalat használni. A basszus-kulcs kiinduló pontja a negyedik vonal, azon van az F helye. (Ezt is nézd meg a fejezet végén lévő kotta negyedik szólama előtt!)

A basszus-kulcsban ráadásul (sajnos) máshol van a hangok helye: a zongora alsó F-je van a negyedik vonalon, ezért nevezik ezt F-kulcsnak is. (Ugyanez az alsó F violinkulcsban írva a harmadik alsó pótvonalon lenne. A normál C pedig basszuskulcsban az első felső pótvonalon is lehet. (Tudjuk, ez violinkulcsban az alsó első pótvonalon van!)

Ezt se tanuld meg: a kiszámolás technikáját alkalmazd itt is! A negyedik vonal F-je a „kályha”. A hangok sorrendjét ugyebár már betéve tudod. Tehát ha a negyedik alatt, a harmadik vonalon látjuk pl. a következő hangot, az kettővel (egy terccel) lejjebb van, tehát az a D, az ötödik vonalon kettővel feljebb pedig az A lesz. Bármelyik hangnak a szomszédjait is tudjuk már. A kvart, a kvint vagy a sext távolságait is könnyen bemérhetjük (a kvint pl. két vonallal vagy két vonalközzel van feljebb vagy lejjebb az előzőnél).

Minket persze leginkább a hangok egymástól való távolságai érdekelnek, nem az abszolút neveik! Minden második hang van a vonalon: vagyis ha kettőt-kettőt ugrasz, akkor a

pótvonalon, az első, a második, a harmadik, a negyedik és az ötödik vonalon lévő (stb.) hangokat mechanikusan is kiszámolhatod, mint a páratlan és a páros számokat: C-E-G-H-D-F.

A vonalakon lévő C-E-G-H-D-F megfelel a dó-mi-szó ti- ré'- fá' hangoknak.

No, most pedig a vonalközökben lévő hangokat nevezzük meg kettesével, az első vonal alatti D-től kezdve (megint violinkulcsban és a C-dúrban gondolkodva):

A vonal alatt és -közökben lévő D-F-A-C-E szolmizálva: ré-fá-lá-dó'-mi'.

A lényeg még egyszer: minden egyes hangnak külön helye van a kottában. A középső régiókban lévő hangokat mind a két kulcsban le lehet írni, attól függően, hogy hol praktikusabb, hol kell kevesebb pótvonalat használni. Menetközben néha változik a kulcs, onnantól kezdve az érvényes mindaddig, amíg megint vissza nem változtatják.

A hegedűsök szólamait általában violinkulcsban írják (innen a neve), a basszuskulcsot pedig a mélyebb hangszerek (pl. a bőgő, gordonka) esetén használják gyakrabban. Énekkari művek esetén a *szoprán*, a *mezzo*, az *alt* és a *tenor* szólamait általában violinkulcsban, a *bariton* és a *basszus* szólamait pedig basszuskulcsban írják. Az együtt hangzó szólamokat egymás alá írják (ezt is nézd meg a fejezet végén lévő kórusműben!)

A zongorán általában a jobb kézzel játszandó szólam a G-kulcsos, a lejjebb lévő, balkézzel játszandó hangok pedig F-kulcsban íródnak. Ilyenkor két sor van egymás alatt, amelyeket a sorok elején kötnek össze. A zenekari művek partitúrájában a sokféle hangszer valamennyi szólamát együtt láthatjuk, egymással függőleges vonalakkal összekötött külön sorokban, ahol az ütemeket még számozzák is (hogy a karmester a zenészeket könnyebben instruálhassa, hol mit kíván meg). Vannak ún. zongorakivonatok is, amelyek egy egész zenekar hangszereit, szólamait, harmóniáit teszik át egy hangszerre. A zenekari kíséretes kórusénekléshez általában külön kottát használnak, amelyen a zenekari játéknak vagy a szóló énekszámoknak csak a legfontosabb szólamait emelik ki.

A dallam ritmusa

A hangjegyek sorát ütemvonalak választják el egymástól. A mű végén a legutolsó ütemvonal kettős párhuzamos vonal, amelyek közül a hátsó vastagabb. Ha pedig két pont is van a kettős vonal előtt középen, az azt jelenti, hogy az elejétől eddig a kitett jelig meg kell ismételni az előadást. Az ismétlés jele a zeneművön belül egy-egy rövidebb szakaszra is vonatkozhat, ilyenkor az elejére és a végére is kiteszik az ismétlés-jelet, s mindig a kettőspont iránya határozza meg, hogy honnantól meddig kell ismételni. (Néha szavakkal is kiírják: a da capo al fine pl. azt jelenti, hogy az ismétlés az ismétlőjeltől a darab végéig terjed.)

A kotta elején egy törtszámmal jelzik a ritmust, vagyis hogy hány negyedes (vagy nyolcados) ütem lesz a jellemző. Ha menetközben változik a ritmus előírása, akkor ezt ott jelzik, akkortól ez lesz az érvényes mindvégig, vagy mindaz ideig, amíg meg nem változtatják újra.

A leggyakoribb a 4/4-es (a négynegyedes, amelyet egy C betű is helyettesíthet) vagy a 3/4-es (háromnegyedes, vagyis három ütésnyi) ütem, amiben 4 vagy 3 darab negyedhosszúságú (tának nevezett) hangegység van, vagy ennek megfelelő számú nyolcadok (ti-ti) vagy tizenhatodok (tiri-tiri) adják ki a lüktetést.

A negyedek a kottában egy feketével kitöltött ovális kottafej és a rajta lévő szár jelöli. (A szár a harmadik vonaltól magasabb hangok esetén balról lefelé néz, az alsóbb hangokon jobb

oldalról fölfelé.) A negyed két nyolcadra vagy négy tizenhatodra bomolhat. A kottafejek itt is töltöttek, és száruk is van, mint a negyednél, de ezekre – ha önállóan állnak - egy vagy két kis zászló is kerül. Ha pedig két vagy több nyolcad (vagy tizenhatod) egymás mellett áll, akkor a szárukat kötik össze. Nyolcad esetén egy vonallal, tizenhatod esetén kettővel. (Ráadásul még harmincketted hosszúságú – pontosabban: rövidegű – hangok is létezhetnek, ezt három egymás fölötti kicsi zászló a száron vagy három párhuzamos összekötő vonal jelzi.)

A negyednél kétszer hosszabb a fél hang, ez egy üres hangjegy, szárral. Az egész hang 4/4 avagy két fél hosszúságú, ennek a feje üres, és szára sincs.

Lehetnek hosszabb hangok is az egésznél vagy a félnél, ezt úgy jelzik, hogy leírják előbb az egész vagy a fél hangot, aztán azt a hangot is, amennyivel hosszabb az adott hanghosszúság, és a kettőt egy alsó ívvel összekötik. A félhang után kitett pont egy további negyed hanghossz hozzátételét jelenti. Negyedet is meg lehet hosszabbítani egy ponttal, az egy további nyolcadat jelez. (És a nyolcad vagy tizenhatod utáni pont is a felével hosszabbítja meg az eredeti hanghosszúságot.)

A szünetjelek is a fentiek szerint különböznek: ugyancsak lehetnek pl. negyedek, nyolcadok, tizenhatodok. A negyed szünet egy Z-hez kissé hasonló jel (a szolmizációs kottában ez maga a Z), az ennél rövidebb szünet egy talp nélküli kis z, melynek a felső részén ugyancsak a kis zászlók száma jelzi, hogy nyolcad vagy tizenhatod hosszúságú-e a szünet.

A fél vagy egész szünetek jele egy fekvő üres kis téglalap. A kétnegyedes szünet a második vonalon ül, s az egész (a 4/4-es) szünet a negyedik vonalon lóg. A fél szünet alatt egy vonal is van, mint egy kalap karimája, az egész szünet alatt ilyen nincs. Ezeket is meg lehet hosszabbítani: ponttal felényivel hosszabbra, külön szünetjel hozzáadása esetén pedig (ami általában a következő ütemre húzódik át) egy alsó összekötő ív segítségével. A coda jel, egy hang fölé írt un. korona azt jelenti, hogy az adott értékénél sokkal hosszabban hagyjuk kicsengeni az adott hangot vagy akkordot.

Az előadásmódra vonatkozó jelek, előírások

Leggyakoribb utasítás a hangosan vagy a halkan jel. Előbbi a forte, az *f*; a halkan, a csendesén, vagyis a piano pedig a *p*. A mezzoforte (mf) vagy a mezzopiano (mp) értelemszerűen a közepesen hangos vagy közepesen halk hangerősséget jelzi. Ha nagyon erősen vagy nagyon halkan az utasítás, akkor két vagy három forte- vagy piano-jelet tesz ki a zeneszerző, vagy fortissimo, illetve pianissimo feliratot találunk. Ezek a jelek mindaddig érvényesek, amíg más utasítás nem lesz.

A diminuendo (dim.) és a crescendo (cresc.) a fokozatos elhalkulást, illetve az ellenkezőjét: az egyre hangosodó, erősödő előadást jelzi. Ezt szokták két, egy pontból kiinduló nyitott vonallal is jelezni a hangjegysor alatt. Amerre nyitva van a háromszög szára, természetesen az az irány a hangosabb, a pont felé közelítve pedig egyre halkabb.

A sf (sforzato) az adott hang alatt annak az egy hangnak a hirtelen hangos, erős leütését jelzi. A tenuto (ten.), vagy pedig a fekvő vonal az adott hangjegyek fölött vagy alatt a hangok súlyos, egymástól elkülönített megszólaltatását jelzi. A staccato kiírása (egy-egy ponttal is jelölik a hangjegyek fölött) pedig a tenuto ellenkezőjét, a nagyon röviden megpöccentett hangokat kívánja meg. A hangok lágy megszólaltatását, egymással való sima összekötését a legato kiírás, vagy egy íves összekötő vonal jelzi. Egy szótag több hangon át történő ún. hajlítását is összekötő vonalakkal jelölik.

Az előadásmód általános jellegét az első sor fölé dőlt betűvel írt szakkifejezések határozzák meg. Ilyen pl. a *vivace* (élénken), az *andante* (lépésben), *andantino* (lassacskán), *largo* (lassan), *allegro non troppo* (ne túl gyorsan).

Befejezésül álljon itt egy „teszt”! Ha le tudod énekelni, minden szólamét külön, örülhetsz, mert megtanultál szolmizálni!!! Kérlek, küldd el nekem a szolmizációs neveiket, hadd örüljek én is.

Ha pedig szerzel másik három énekest, és együtt elő is adjátok ezt a csodálatos középkori kórusművet, az lesz az igazi öröm!

Alta Trinita beata

Italy XVc. Anonym

S
A
T
B

Al - ta Tri - ni - ta be - a - ta, da noi sem - pre

7

ad - o - ra - ta, Tri - ni - ta glo - ri - o - sa

13

u - ni - ta ma - ra - vi - glio - sa. Tu sei man - na -

19

sa - po - ro - sa e tut - ta de - si - de - ro - sa.

